Svätojurský náučný chodník

Kraj:	Bratislavský
Okres:	Pezinok
Geomorfologické jednotky:	Podunajská rovina a Malé Karpaty
Geologické jednotky:	neogénna panva a jadrové pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Malé Karpaty a chránený areál Svätojurské hradisko
Prístup:	mestská časť: vlak Svätý Jur / bus Svätý Jur, žel. stanica prírodná časť: bus Svätý Jur, námestie
Východiská:	mestská časť: Svätý Jur, železničná stanica prírodná časť: Svätý Jur, infocentrum
Trasy:	mestská časť: Svätý Jur: železničná stanica – centrum – kostol sv. Juraja prírodná časť: Svätý Jur: infocentrum – poniže kostola sv. Juraja doľava – Drotáre – odbočka k vinohradníckemu skanzenu a späť – Gaštanica (Strapáky) – Pustáky – odbočka k hradu Biely Kameň a späť – hradisko Neštich – kostol sv. Juraja – infocentrum
Dĺžka, prevýšenie:	mestská časť: 2 km, prevýšenie 80 m prírodná časť: 7,5 km, prevýšenie 270 m

Čas prechodu:	mestská časť: 1 h prírodná časť: 2,5 h (včítane odbočiek ku skanzenu, hradu a hradisku)
Počet zastávok:	mestská časť: 10; prírodná časť: 10
Náročnosť:	mestská časť: nenáročná trasa prírodná časť: mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný, mestská časť – líniový a prírodná časť – okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Prírodná časť trasy vedie čiastočne súbežne so žltou a modrou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2001; 2021 obnova s aktualizáciou prírodnej časti, 2023 pridaná zastávka 5 na prírodnej časti

Aktuálny stav: dobrý

Textový sprievodca: Svätojurský náučný chodník (20 str.) a Svätý Jur Interpretation Trail (autorka L. Gembešová a kol., vyd. Academia Istropolitana Nova, Bratislava, 2001 a 2009); stránka Svätojurský náučný chodník

Kontakt: Academia Istropolitana Nova, Prostredná 47/A, 900 21 Svätý Jur, tel. 02 / 4497 0449; Mestský úrad Svätý Jur, Prostredná 29, 900 21 Svätý Jur, tel. 02 / 4920 2301

Poznámka: Chodník má dve priestorovo zhruba na seba nadväzujúce časti – mestskú a prírodnú. Mestská časť prepája významné kultúrno-historické objekty v historickom centre mesta. Prírodná časť vedie západným a severným okolím mesta a je možné ju absolvovať aj ako dva približne rovnako dlhé okruhy, jeden so zastávkami 1 – 9 (4,8 km) a druhý 9 – 11 (4,5 km).

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je predovšetkým pre pestrosť fenoménov prírodnej časti včítane výhľadov do širokého okolia vhodný pre terénne vyučovanie.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Svätý Jur. Mesto na kontakte Malých Karpát a Podunajskej roviny severovýchodne od Bratislavy so starobylým charakterom, najmenšie z pätice kráľovských miest v Prešporskej stolici (Bratislava, Modra, Pezinok, Svätý Jur a Trnava) a architektonicky najzachovalejšie vinohradnícke mesto na Slovensku. Prvá písomná zmienka je z roku 1209. Po zničení Tatármi v roku 1241 a českým kráľom Přemyslom Otakarom II. v rokoch 1271 a 1273 zásluhou vinohradníctva a nemeckých kolonistov sa sformoval v zemepanské mestečko. V 16. storočí boli vybudované hradby, dodnes čiastočne zachované. V roku 1647 bolo povýšené na slobodné kráľovské mesto. Po škodách spôsobených Turkami (1663) a Rákocziho vojskami (1704) sa prestalo rozvíjať a ponechalo si vidiecky charakter s vinohradníckymi domami so stopami po nemeckých kolonistoch. Pôvodné vinohradnícke domy s

bránami s polkruhovými portálmi tvoria centrálne „námestie“ (Prostredná ulica), do ktorého sa zbiehajú ulice Bratislavská a Pezinská s rovnakými domami. Vďaka tomuto historickému rázu bolo jadro Svätého Jura v roku 1990 vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Na malebnosti mu pridávajú aj v roku 1944 pričlenená bývalá poddanská obec **Neštich** v ústí hlbokej malokarpatskej doliny a unikátne terasovité vinohrady na svahoch Malých Karpát. K mnohým pamiatkam patrí napr. gotický kostol sv. Juraja z konca 13. storočia a drevená zvonica pri ňom (17. storočie), renesančný Pálffyovský kaštieľ (1609), piaristický kláštor, Zichyovská kúria s erbom sv. Juraja a i. Nad časťou Neštich je na strmých malokarpatských svahoch mohutné veľkomoravské hradisko a zrúcaniny hradu Biely Kameň. Smerom k Šúru pri prameňoch alkalickej sírnatej vody boli od začiatku 17. storočia kúpele, neskôr ústav pre postihnutú mládež.

Kostol sv. Juraja (Horný kostol) vo Svätom Jure. Rímskokatolícky farský kostol stojaci na hornom konci Svätého Jura, jedna z jeho najstarších historických pamiatok. Okolo polovice 13. storočia si budujú páni zo Svätého Jura a Pezinka sídelný hrad Biely Kameň, čo svedčí o prosperite osady. V tom čase bol postavený aj gotický kostol – pravdepodobne bez veže –, neskôr viackrát upravovaný. Stal sa dominantou krajiny. Od svojho okolia bol oddelený múrom. Najvzácnejšou umeleckou pamiatkou je goticko-renesančný oltár sv. Juraja z bieleho pieskovca z roku 1527 z dielne Štefana Pilgrama. V roku 1963 bol kostol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Hrad Biely Kameň. Zrúcaniny ranogotického hradu nad strmým okrajovým svahom Malých Karpát nad Svätým Jurom. Hrad z polovice 13. storočia postupne sídelnou a strážnou funkciou nahradil staršie hradisko Neštich z 9. storočia stojace na plošine na druhej strane hlbokého údolia. Hrad sa prvý raz spomína v roku 1271 v súvislosti s nájazdmi českého kráľa Přemysla Otakara II. do uhorského pohraničia. Bol súčasťou ochrannej sústavy hradov pri západnej hranici Uhorska. V majetku rodu svätojurských bol až do ich vymretia v roku 1526, neskôr sa stal majetkom rodu Zápoľských. Predpokladá sa, že zanikol v súvislosti s tureckým vyplienením Svätého Jura v roku 1663. Od roku 1963 je národnou kultúrnou pamiatkou.

Kamenice (rúny). Antropogénne skalné akumulácie vo forme rôzne dlhých a vysokých valov hojne sa vyskytujúce v oblasti podmalokarpatských vinohradov a na ne nadväzujúcich okrajových častiach lesov na svahoch Malých Karpát, ktoré vznikali vynášaním kamenia z viníc na silne zvetralom skalnom podloží malokarpatského jadra, ktoré tu tvorí bratislavský masív (granodiority, granity, ruly). Ukladali sa zvyčajne po spádnici (naprieč vrstevniciam), no miestami vytvorili medzi jednotlivými vinohradmi medze alebo terasy. Niekde boli do nich jednou stenou vstavané drevené alebo kamenné vinohradnícke búdy – hájenky. Výskyt kameníc v lesných porastoch vysoko na malokarpatských svahoch svedčí o rozsahu vinohradov v minulosti.

Chránený areál Svätojurské hradisko. Chránené územie v Malých Karpatoch severozápadne od Svätého Jura v oblasti veľkomoravského hradiska nad Neštichom (pozri samostatné heslo) vyhlásené v roku 2001 na ochranu významnej populácie kriticky ohrozeného listnatca jazykovitého (*Ruscus hypoglossum*).

Hradisko Neštich. Hradisko s mohutným obranným systémom valov a priekop a veľkou rozlohou na úzkej plošine ohraničenej z troch strán strmými svahmi na okraji Malých Karpát nad horným koncom Neštichu, časti obce Svätý Jur. Bolo známe už v 20. rokoch 20. storočia. Postupne sa tu odkrýva história osídlenia siahajúca až do počiatku strednej doby bronzovej (16. − 15. storočie pred n. l.). Nálezy ďalej dokumentujú sídlisko v dobe halštatskej (8. − 5. stor. pred n. l.), útočisko Keltov v dobe laténskej (5. − 1. stor. pred n. l) a Germánov v dobe rímskej a dobe sťahovania národov (1.− 6. stor. n. l.). Od 2. polovice 8. stor. n. l. tu vzniká najstaršie − eliptické – opevnenie a formuje sa slovanská pohraničná pevnosť Nitrianska. Po jeho pripojení Moravou v roku 833 hradisko zväčšili výstavbou dvoch podkovovitých predhradí. V 9. storočí dosiahlo najväčší rozmach a bolo nielen vojenskou pevnosťou, ale i centrom regionálnej správy a aj hospodárskym strediskom. V priebehu 1. polovice 10.

storočia bolo opustené a vzniká obec Svätý Jur. Po vybudovaní neďalekého hradu Biely kameň (v 13. storočí) bolo využívané ako strategická pevnosť a útočisko. Od roku 1963 je národnou kultúrnou pamiatkou.

Prírodná rezervácia Jurské jazero. Chránené územie západne od Svätého Jura v rozvodnej plošinatej zamočiarenej oblasti na hlavnom malokarpatskom chrbáte vyhlásené v roku 1988 na ochranu spoločenstva brezových jelšín a horského rašeliniska, ktoré tu predstavujú krajinársky svojrázny ostrov v rámci bukových lesov medzi Veľkým Javorníkom a Malým Javorníkom.

Národná prírodná rezervácia Šúr > náučný chodník Prírodné klenoty Šúru

Podunajská rovina. Rozsiahly geomorfologický celok na juhozápade Slovenska pozdĺž Dunaja medzi Bratislavou, Patincami, Novými Zámkami, Sereďou, Sencom a Pezinkom zaberajúci nivu Dunaja a jeho prítokov s časťou ich terás. Na krátkom úseku na severozápade susedí s Malými Karpatmi, inde len s Podunajskou pahorkatinou. Za Dunajom, ktorý tvorí slov.-maď. štátnu hranicu, rovina zväčša pokračuje s výnimkou dvíhajúcej sa pahorkatiny východne od ústia Mošonského Dunaja (južne od Čičova). Toto rovinné územie s lokálnymi plytkými depresiami či drobnými nevysokými terénnymi vlnami v nadmorských výškach 106 – 164 m budujú holocénne nivné alebo pleistocénne terasové riečne naplaveniny (hlinité, ílovité, piesčité a štrkovité sedimenty) miestami prikryté ostrovčekmi viatych pieskov (napr. Senec, Sereď, Vozokany, Veľké Kosihy) či spraší (napr. Hurbanovo). Juhozápadná polovica Podunajskej roviny medzi Dunajom, Malým Dunajom a dolným tokom Váhu predstavuje **Žitný ostrov**, ktorý je mohutným starým agradačným valom Dunaja. Z jeho centrálnej, najvyššej, časti sa kedysi Dunaj skĺzol do susedného nižšie položeného územia a tá – ako najsuchšia v zamočiarenom okolí – bola využitá pre osídlenie a dopravné línie. Po svojom presune Dunaj pokračoval v tvorbe nového agradačného valu, ktorý je osou svojrázneho územia so sústavou dunajských riečnych ramien a akumulačných depresií medzi nimi. Pre tvarovú i vývojovú podobnosť s normálnymi riečnymi deltami sa táto podunajská oblasť nazýva **vnútrozemskou deltou**. Vyvinula sa ešte pred zásahmi človeka do prirodzeného hydrologického režimu Dunaja pod miestom jeho prerezania sa cez Karpaty a jeho vstupom do tektonicky poklesávajúcej severozápadnej časti Malej dunajskej kotliny, v ktorej rieka pre spomalenie svojho toku sedimentovala veľké množstvo štrkov a štrkopieskov prinášaných najmä počas povodní zo svojho horného toku. Akumulácia dunajských štrkopieskov v oblasti tejto „delty“ dosahuje hrúbku od niekoľkých m pri Bratislave až do cca 600 m v gabčíkovskej depresii a tvorí obrovskú prírodnú zásobáreň pitnej vody, žiaľ, ohrozovanú v dôsledku priepustnosti sedimentov kontamináciou nebezpečných látok z priemyslu a poľnohospodárstva. Podnebie je teplé a suché, zrážky dosahujú 500 – 600 mm za rok, z pôdnych typov najhojnejšie sú fluvizeme, čiernice a černozeme, v území tečie Dunaj, Malý Dunaj, Čierna voda, Dudváh, dolné toky Váhu, Nitry a Žitavy. Prirodzené hydrogeografické pomery boli od polovice 19. storočie človekom silno ovplyvňované za účelom maximalizácie poľnohospodárskej produkcie získavaním ornej pôdy na úkor zamokrených lúk ako aj ochrany pred povodňami, čo dokumentujú početné antropogénne formy reliéfu, napr. kanály (odvodňovacie, zavlažovacie), hrádze, stavidlá, prečerpávacie stanice. Veľmi cenné pre zachovanie biodiverziy v prevažne poľnohospodárskej krajine sú fragmentárne zachované lesy (lužné lesy a teplomilné panónske dúbravy), mokrade, druhovo bohaté nivné lúky a vodné biotopy.

Chránená krajinná oblasť Malé Karpaty. Chránené územie vyhlásené v roku 1976 v troch izolovaných areáloch na väčšine územia jadrového pohoria Malé Karpaty medzi Devínom a Novým Mestom nad Váhom na juhozápadnom Slovensku. Horské územie – väčšinou náhle sa dvíhajúce z oboch susediacich nížin – s nadmorskými výškami kulminujúcimi vrchom Záruby (768 m) nad Smolenicami budujú najmä žuly, vápence, kremence, fylity a amfibolity. Nachádza sa tu osem krasových oblastí s približne 300 jaskyňami, z ktorých je jediná sprístupnená so sprievodcom (Driny) a dve neveľké (Deravá skala a Veľká pec) sú verejnosti voľne prístupné. Podstatnú časť pokrývajú listnaté lesy s bukom, dubom či hrabom, na skeletnatých podložiach tiež jaseňom, javorom horským a

lipou. Miestami sa vyskytuje nepôvodný gaštan jedlý, borovica čierna, teplo- a suchomilné travinno-bylinné porasty, skalné a sutinové spoločenstvá, vzácne i rašeliniská a slatiny. Najvyššie časti najmä na obalových a príkrovových štruktúrach ako aj krasové areály sú turisticky veľmi atraktívne a frekventované. V rámci oblasti leží takmer dvadsať rôzne veľkých území európskeho významu (najrozsiahlejšie sú: Devínske Karpaty, Homoľské Karpaty, Kuchynská hornatina a Biele hory) a dva veľké areály z nej zaberá chránené vtáčie územie Malé Karpaty (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

Mestská časť

1. Pamiatky
2. História mesta
3. Celková orientačná mapa mestského i prírodného okruhu

Zastávkami sú: Stanica konskej železnice, Kúria Zichyovcov, Kostol Najsvätejšej trojice, Mestské opevnenie, Synagóga, Evanjelický kostol, Kúria Armbrusterovcov, Kaštieľ Pálffyovcov, Vinohradnícky dom a Kostol svätého Juraja

Prírodná časť

1. Vinohradnícka tradícia
2. Viničná rúna a opustená vinica
3. Krajina Svätého Jura
4. Súčasné vinohradníctvo
5. Vinohradnícky skanzen
6. Gaštanica
7. Pusták
8. Dubovo-hrabový les
9. Hrad Biely Kameň
10. Podhorský bukový les
11. Veľkomoravské hradisko

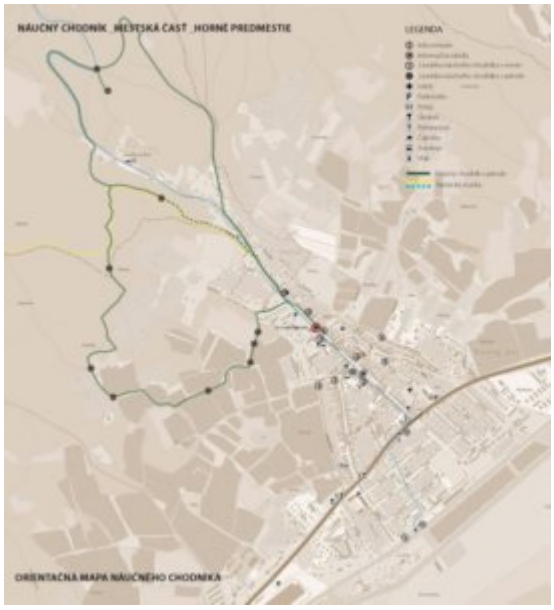

NÁUČNÝ CHODNÍK - MESTSKÁ ČASŤ - NÁMESTIE
LEGENDA

NÁUČNÝ CHODNÍK - MESTSKÁ ČASŤ - HORNÉ PREDMESTIE
LEGENDA
ORIENTAČNÁ MAPA NÁUČNÉHO CHODNÍKA

MAPY.CZ